

کشور، تأثیر زیادی در بهبود رفاه و آسایش دیگران دارد. بنابراین، این توسعه امری اخلاقی است. ممکن است کسی این گونه استدلال کند که توسعه پهناور باشد دسترسی افراد را به محتواهای مستهجن و جنسی راحت‌تر و آسان‌تر می‌کند. لذا این توسعه غیراخلاقی است. چراکه موجب زیان رسانی بیشتر خواهد شد. براساس الگوی بیشینه سود بر زیان، این استدلال را تحلیل کنید.

براساس این دو اصل، کنشگر فضای مجازی باید ضمن محاسبه سود و زیان اجتماعی رفتارهای خود، انتخاب‌های خویش در فضای مجازی، اعم از برقراری ارتباط، تولید محتوا، مدیریت گروه و کanal، ارائه نظر و... را براساس این دو اصل ساماندهی کند.

نکته مهم

انسان اخلاق‌مدار در هنگام محاسبه سود، سود جمعی را بر سود فردی ترجیح می‌دهد و بر همین اساس، رفتارهای دیگرگایانه تقویت می‌شود. برای مثال، فردی که در فضای مجازی به تولید محتوا در حوزه آموزش شهروندی مشغول است، در هنگام مواجهه با موقعیت‌های تعارض منافع، محتواهی را تولید می‌کند و آموزش می‌دهد که سود اجتماعی داشته باشد، حتی اگر آموزش آن مسئله به دیگران سود شخصی نداشته باشد، چراکه از جهل دیگران سوءاستفاده نکرده و آن را منبعی برای کسب ثروت نکرده است. چنین رفتارهایی در فروش بسته‌های آموزش بازارهای مالی، فروش سیگنال‌های خرید و فروش ارز و سهام و... در فضای مجازی به‌فور دیده می‌شوند. کم نیستند انسان‌هایی که فقط ازروی خیرخواهی و نوع دوستی، آموزش‌هایی را به صورت رایگان در اختیار دیگران قرار می‌دهند تا آن‌ها مسیر درست معامله‌گری، آشپزی، خیاطی و انواع مهارت‌های دیگر را یاد بگیرند. این افراد مصدق محسنین در قرآن هستند، یعنی کسی که خیرخواه دیگران است: «وَأَخْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ»^۱ و نیکویی کنید که خدا نیکوکاران را دوست می‌دارد.»

۴-۴. حفظ حریم هنجارهای عرفی و دینی

هر جامعه‌ای متناسب با شرایط خود، دارای هنجارها و ارزش‌هایی فرهنگی است که فعالیت‌های فضای مجازی نباید باعث خدشه‌دار شدن این هنجارها گردند (در صورتی که

۱. سوره بقره، آیه ۱۹۵.

با دستورات دینی مغایر نباشند). همچنین حریم‌های دینی هر جامعه باید محترم شمرده شوند و هرگونه رفتاری که این هنجارها را خدشه دار کند غیراخلاقی است.

تفکیک میان هنجار و خرافه: اقتضای این اصل نفی نقد و ارزیابی هنجارهای اجتماعی نیست. هر هنجار و ارزشی در جوامع در معرض انحراف و آمیختگی با خرافه است. کنشگران فضای مجازی، ضمن احترام به هنجارهای عرفی و دینی، باید به خرافه زدایی از هنجارها اهتمام ورزند. بسترها بی مانند کلاب‌هاوس، گروه‌های تلگرامی و واتس‌پی، و اسکایپ موانع برقراری ارتباط را از بین برده‌اند و زمینه را برای تضارب آرا و خرافه زدایی فراهم کرده‌اند.

یک قاعدة رفتاری

هر فاعل اخلاقی باید نسبت به انحراف ارزش‌های اجتماعی جامعه خود حساس باشد و به میزان شعاع اثرگذاری اش، روشنگری در فضای مجازی را جدی بگیرد.

۴-۵. انضباط و نظم و مصرف بهینه

از آسیب‌های اخلاقی ای که کاربران حوزه‌ی در معرض آن قرار دارند مصرف افراطی و وب‌گردی بدون هدف و نامتعارف در رسانه‌های اجتماعی است که موجب اتلاف وقت و تضییع عمر می‌شود و زمینه‌ایجاد اختلال در وظایف و مسئولیت‌های اخلاقی کاربر را فراهم می‌کند. در عصر حاضر که دسترسی به اینترنت بسیار آسان است و کاربران در هر زمان و مکانی به راحتی به اینترنت وصل می‌شوند، از طرفی می‌توانند از مزایای بی‌شمار اینترنت بهره‌کافی ببرند، اما از طرفی نیز در معرض آسیب‌های زیادی مانند اعتیاد مجازی هستند. اعتیاد مجازی نوعی اختلال روان‌شناختی است که برادر مصرف افراطی اینترنت و رسانه‌های اجتماعی به وجود می‌آید. بی‌توجهی به زندگی شخصی، اشتغالات منفی ذهنی، انزوای اجتماعی، نوسانات خلقی و...، از جمله علائمی هستند که در افرادی که دچار اعتیاد مجازی هستند بروز می‌کنند.

کم‌هزینه‌ترین و آسان‌ترین راه برای جلوگیری از این آسیب‌ها، انضباط و نظم در بهره‌وری از فضای مجازی است. تکنیک‌های درس خودنظم‌جویی می‌توانند در تعامل ما با فضای مجازی مؤثر باشد.

۴-۶. خویشتن‌داری

یکی از اصول اخلاقی مؤثر در فضای مجازی، خویشتن‌داری در برابر کنجدکاوی‌های غیراخلاقی (فضولی) و در برابر اصرار بر قضاوت کردن درباره دیگران است. خویشتن‌داری و صبر در برابر حس کنجدکاوی، ما را از قرار گرفتن در معرض خطاهای اخلاقی زیادی بازمی‌دارد، مثلًاً از دروغ گفتن، تهمت زدن، خلق منفی و....

۴-۷. امانت‌داری

هر کاربر فضای مجازی اخلاقاً موظف است در بیان دیدگاه دیگران، در نقل مطالب، در هرنوع آمار دادن، در شمارش و بازتاب نظرهای مثبت و منفی و....، براساس اصل امانت‌داری رفتار کند، به این معنا که تحریف و تغییری ایجاد نکند و صادقانه رفتار کند.

یک بحث اخلاقی

به‌اقتضای اصل امانت‌داری، نقل قولی از یک دوست در صفحه اینستاگرامی آبرو یا حق دیگری را ضایع می‌کند. آیا باید به‌اقتضای امانت‌داری، نقل قول صادقانه به دیگران منتقل شود؟

۴-۸. حیا و عفاف

در عکس گذاشتن از خود، سرک کشیدن به حریم دیگران، نشر مطالبی که آبروی دیگران را می‌برد، و در نوع ادبیات به‌کارگیری کلمات و تعابیر در گروه‌های مختلط با جنس مخالف و گروه‌هایی که کودکان هستند، به‌اقتضای اصل حیا و عفاف عمل کنم.^۱

۴-۹. مهورزی و دوری از فخرفروشی و پرهیز از شادخواری و جلوه‌نمایی

با گسترش رسانه‌های اجتماعی و تبدیل شدن این رسانه‌ها به الگوی رفتاری و سبک زندگی، شاهد این هستیم که زندگی افراد آن قدر تحت تأثیر ابزارهای ارتباطاتی و شبکه‌های اجتماعی قرار گرفته است و فضاهای عمومی و خصوصی به قدری به هم آمیخته شده‌اند که مرز آن‌ها محو شده است، به‌طوری که دیگر پنهان نگه داشتن زندگی خصوصی تا اندازه‌ای دشوار و گاهی ناممکن به‌نظر می‌رسد. در این میان، آن‌ها که هویت خود را از

۱. درباره اصل عفت، ر.ک: درس «اخلاق دوران مجردی».